

الکبیر والاکبر

۱۷نجی سان ۱۳۳۳سنه رمضان ۲۵ شهبه ۱۹۱۵سنه ۲۴ ایول.

تفسیر :

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ
كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ
لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿۱۱۹﴾ اِنَّا ارسلناك بالحق بشيراً ونذيراً ولاتسئل
عن اصحاب الجحيم ﴿۱۲۰﴾ وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودَ وَلَا
النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنْ هَدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ
وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ اَهُوَ آتُهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۱۲۱﴾ الَّذِينَ اتَّيْنَهُمُ الْكِتَابَ
يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ اُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ
فَاُولَئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۱۲۲﴾

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ
ترجمه: بلیکسر آدمار (کبر و عنادلرندن) «الله اوز مرگه
سویلاسه ایدی، بزگه علامت کلسه ایدی» دیمشلیر. آنلاردن

الککيلدرده آنلارنک سوزلری کيینی ایتکانلر ایدی، قلبلری (قارالقدہ وعنادده) بر برینه اوخشاغان. صاف قلبی کشیلر ایچون آیتلر (علامتله) بیان ایتدک.

انا ارسلناک بالحق بشیرا ونذیرا ولانسل عن اصحاب الجحیم.
ترجمه: سینی درستک ایله، کوندرگوچی، قورقتقوچی
ایتوب یباردک (قبول ایتمزسه لر)، تموغ اهلی ایچون سن مسؤل
بولماز سن. (بورچولما).

شرح و تفسیر:

قلبنده انصاف و صاغلق بولمغان کشیلر، پیغمبرلر گه و آنلارنک
آیتلرینه و معجزه لرینه قارشلی، تورلی و سوسه و شبهه لر گه یابشقار
نلار. شول روشلری برله، اوزلرینک کفر و عنادلرینی، میدانغه
چیقغان آچیق صواب و حق غه قارشو عیبیلرینی، قابلامق بولغانلار.
دنیای، عادی اشلردهده بر بر سبب برله، آچیق، درستک
خلاف کیتکان کشی، غالباً اوزینک باطلنده و خطاسنده اصرار ایتوب،
اورمچک او یاسندن ده ضعیف شبهه لر گه یابشوب، حقنی قابلامق،
اوزینی آرولامق بولا.

بو خلق آدم بالاسنده شایعدر. آدم طبیعتینک فسادندن، یا که شیطان
نک و سوسه سندن، شوندا ی حالگه مبتلادر. بیک صاف قلبی و سلا-
مت عقلی بولسه غنه خطاسینه اقرار ایتوب حقنی قبول ایته.

آدم بالاسینک دین خصوصنده غنی اشیده شول فیاسچه در. موسی
پیغمبردن (علیه السلام) نی قدر آیتلر و معجزه لر صادر بولا توروب
بعض یهودیلر: «اللهنی بزگه آچق کورسات، بزگه سویلا سین»
دیو اولچاوسز عناد و کفرگه بارغانلار. بعض نصاری عیسی پیغمبردن
(علیه السلام)، شول قدر چیکسز معجزه لر کوره توروب، مائده
اینووینی سوراغانلار.

شوبلار کبی، بولغان و کورلگان آیت و علامت لر گه یخشی باقمای، انصاف ایله نظر و فکر ایتمای، محمد پیغمبر گاده (صلی الله علیه و سلم) شوندا ی کبرلی و عنادلی سوز لر نی ایتکو چیلر بولغان. بو آیتده الله شونلاردن حکایت ایتوب پیغمبر نی یواته: «آندای درست نظر ایتمای، عناد و استکبار غه کیتکان کشیلر ایچون سن فایغورما، کرکنجه سکا آیات و معجزات بیرلگان، انصاف برله نظر ایتکوچی، سلامت عقلی کشیلر قناعت ایدر لر، سنی دینگه و حقه کوچلاوچی ایتمادک، بلکه حق یولنی کورساتکوچی، قبول ایدن لر گه سوینچ زیر گوچی، قبول ایتمیه نلر نی الله نك عذابینی بیان ایتوب قور قوتقوچی ایتوب یبار دک. قبول ایتمای اوز لر نی تموغه لایق کور لر، اوز لر نی هلاک ایته لر ایکان، آنلردن سن مسئول بولماز سن، عیبی سگا بولماز» دیگان.

ولن ترضی عنک الیهود و لا النصراری حتی تتبع ملتهم قل ان هدی الله هو الهدی ولئن اتبعت اهو انهم بعد الذی جاءک من العلم مالک من الله من ولی و لانصیر.

ترجمه: یهود هم نصراری، آنلار نك دینلرینه کرما اینچه سندن راضی بولاچق دکلر، (آنلار نك انکار لر نندن قایغورما) چن هدایت الله هدایتی گنه (یهود و خریستیانلق برله دگل) دیگل، اگر سگا درست علم کلگاندن (حق ظاهر بولغاندن) صوکره آنلار نك هو الارینه ایارسهک، الله طرفندن سگا هیچ یاردمچی و یا قلاوچی بولماز.

شرح و تفسیر:

الله تعالی یو فارغی آیتلرده، بعض یهود و نصراری نك سو عقیده لرینی، و بر بر لرینه مخالفت لرینی، و اسلامغه قارشو عناد لرینی، نه قدر آیت و برهان کلتور لسهده اوز هوا و فکر لر نندن آیرلور غه تیلاماد.

مدارا قىلە ايدى. شولاي بولسەدە قازشوسىندە كوپ كشىدىن انكار كورە ايدى.

آنلارنىڭ اول روشارى رسول اللہ غە (صلی اللہ علیہ وسلم) آغى كەلە ايدى. اول ھەمە خلقنى ھدايت قىلو، و قوتقارو قىلىدى، اوز تەلىماتىنە قىناعتلىدى، و ھەمە بىرلە انفاق و اتحاد حاصل ايتو غىزىدى، ايدى ايندى اللہ تعالی آغا تسلىە و بىرە، و ھەمە خلقنىڭ سىڭا ايو شىمانى ميسر بولور اش دىگىل: اللہ ھدايتى سىڭا بىرلىگان، چن ھدايت شول، شوندىن آيىرلما. آندىن آيىرلساڭ ھلاك بولورسىڭ. يھود و نصارىنىڭ رضالرىنى اىستاب تورلى ھواغە كوڭلىنى يبارە كورمە، آنلارنىڭ دىنلىرىنە تام كىرماي توروب آنلار سىندىن راضى بولمىسلىرى، آنلارنىڭ نىڭ رضالقرىنى كىرگىنىمە دىمىگىدى.

اللہنىڭ آچىق كىتابىدە، و آننىڭ چن شىرىعتىدە بىان ايدىلمىش نىرسەلەر ھدايت جىملە سىندىن بولوب، ھەر كىمە اىچون قىبولى واجب و لازىمدىر. آغا مخالف، علماء و احبارنىڭ تىلاكلرى، مەجىس اوز فىكرلىرى بىرلە شىرىعتكە الحاق ايدىلمىش كىملىرى، ھوا جىمە سىندىن، ھەر كىمنىڭ آندىن احتىياپ و احتىرازى لازىمدىر.

الذین آتیناهم الكتاب یتلونہ حق تلاوتہ اولئک یؤمنون بہ و من یکفر بہ فاولئک ہم الخاسرون.

ترجمە: بىز كىتاب و یرگان، و آنى تىوشىنچە، چىنلاب (اوزى گارتماي) اوفوغان كىمىنەر، آغا چن اشانغوچىلار (وايمان كاتورگوچىلار) در، و ھەر كىم (مونىڭ خىلافتىدە بولوب) آغا كىفر قىلسا، پس آنلار اوزلىرىنە زىيان ايتكوچىلاردر.

شرح و اىضاح:

يھود و نصارىنىڭ اسلامغە اشانماولرى، و تورلى شىبھەلەر

یابشولری اورنسر وتیوشسز ایدکینی سویلاگاچینه: کتاب اهلرینک، کتابلارینی چن درست روشچه، اوزگارتمای، هوالاری سببلی بوزق معناغه حمل ایتمای او قوچیلاری، حقیقه اول کتابقه اشانغو-چیلار، وهم بونلر اول کتابده مذکور محمدکه (صلی الله علیه وسلم)، و آنک کتابی قرآنغه اشانورلار.

چونکه آنلارنک کتابلارنده، محمد صلی الله علیه وسلم و آنک اوصافی ذکر ایدلمشدر. (الذین آتیناهم الكتاب يعرفونه كما يعرفون ابناءهم) آیتی وفقنچه در.

ملا عالمجان البارودی

حدیث

۹۹ الصلوة عماد الدین حدیث ضعیف بسنده قوی صحیح بمعناه رواه البيهقي عن ابن عمر والديلمي عن علي رضي الله عنه مرفوعا و ابو نعيم عن بلال ابن يحيى مرفوعا. وفي رواية الفقهاء: الصلوة عماد الدین من اقامها فقد اقام الدين ومن هدمها فقد هدم الدين.

ترجمه: نماز دیننک ترهگی. (نماز ترک ایدلده دیننک ریانلانوی، حتی یقلوی احتمالدر.)

بومضمون، رسول الله صلى الله عليه وسلم دن تورلى طريق
برله روايت ايدلمشدر. سندنده ضعف بولسهده، معناسى درست
وثابتدر.

شرح و ايضاح:

نماز اسلامك بيوك ركنارينك برسى، شهادت و توحيددن
صوگره ايك الوغ بناسى در.

نماز، بندهنك معبودينه، ورينه بولغان مناجاتى، اوزينسك
بندهلكينى، ورينى تانوغان بنده ايدكىنى كورسانه تورغان ايك كوركام
روشيدر.

بنده نمازنده ايچينى و طشينى آريغلاب، نجس و مردار نرسهدن
(شيطانغه مناسبتلى و آغا سيوكلى شاقشيلردن) اوزينى يراق ايتوب،
خالقى و معبودى، هر نرسهنى كورگوچى و ايشتكوچى معبودى حضور
(معنوى) نده، احترام و تعظيم روشينى، بارنده تورغوزا.

قوالمرى باغلانوب، حاكم حضورينه كلتورلمش برجانى كى
آياق استونده تورا، خوفندن و دهشتندن بوگوله، آياق آستپه
باشينى، ايك قدرلى يوزينى قويا، اخيرده تز چوگوب، زار و ياز
دروشلرينى يرينه يتكوره.

بو افعال آراسنده، مناسب، اللهغه يراقلى و سيوكلى مناجاتلارنى
و كركنجه ثنا و تسبيحلارنى، و قرآندن بر قدر آيتلارنى اوقوب
تضرع قىلا، الوغ حاجتلارنى جو مارد ربندن تىلاى، و بو قدر
تضرعلا برله، ايمانلى كشى، رينى تانوغان بنده البته لذت ناها،
واشبو روشنى اوزى ايچون بخت و سعادت بله، ربندن و و
بولغان الوغ توفيق و عنايت سانى.

بركمنسه، چن ايمان صاحى بولسه، (اللهنى تانوسه) آندك

فلبنده البته مذکور روشچہ نماز او قومق حسی اویغانسه کرک،
و آنک وجدانی، آنی ایجاب و اقتضای ایتسه کرک. مبادا بربر سبب
ایله، تیوشلی وقتندن کیچوکسه، آنک فلبنده آغیر جراحت و الم
ووغسه کرک، (وجدانی معذب بولسه کرک).

خلاصة: ایمان نمازنی ایستای، نماز برله غذ الازه و آنک برله
الله حضورنده مقبول و معتبر بولا، و آنک برله بنده گه چن نجات بیره.
نماز سر، ایمان و دین ضعیف؛ یمشسز یغاچ، یوقالورغه
نورغان نرسه، اولارگه تورغان خسته کییدر.

نماز سر کمسنه، اللهنی چنلاب تانوماغان، اوزینک بنده ایدکینی
بیشیلاب بلمگان جاهل؛ وهم اوزینک حاجت لرندن، نمازده بولغان
شرف و خاصیت لر دن غافل کمسنه در.

... الصوم جنة^و حدیث صحیح رواه احمد و النسائی عن ابی
هريرة رضی الله عنه.

ترجمه: روزه، اوتدن قالدان و پرده در.

بو بابده، کوب روایتلر کلگان. بعضلری: الصيام جنة من النار
بجنة احدكم من القتال. (احمد و النسائی و ابن ماجه عن عثمان بن
ابی العاص) الصيام جنة حصينة من النار. (البيهقي عن جابر) الصيام
جنة و حصن حصين من النار. (احمد بيهقي عن ابی هريرة) الصيام
جنة مالم يحرقها. (نسائی بيهقي عن ابی عبيدة). الصيام جنة مالم يحرقها
يكدب او غيبة (طبرانی عن ابی هريرة) الصيام جنة وهو حصن من
حصون المؤمن وكل عمل لصاحبه الا الصيام يقول الله: الصيام لي
و انا اجزي به. (طبرانی عن ابی امامة). الصيام جنة من النار فمن
اصبح صائما فلا يجهل يومئذ و ان امرؤ جهل عليه فلا يشتمه و لا يسبه

وليقبل انى صائم و الذى نفس محمد (صلى الله عليه و سلم) بيده لخلوف
فم الصائم اطيب عند الله من ريح المسك (نسائي عن عائشه رضی الله عنها)

شرح و ايضاح:

روزه نك، بنده نى گناه دن صافلاوى، نفسنى يخشى قهر و تريبه
ايتمكى، شول يول برله اوتدن پرده بولمقى، او جماخغه يول آچماقى،
رسول الله صلى الله عليه و سلم دن تورلى روايتلر برله ثابت بولغاندر.

اخلاق بوز و قلقى، نفسنك دائما توق بولدقندن توغادر. نفسنى
آزراق آچيقدر لسه، انصافقه كيله، فهم و عقلى آرته قساوت و شدتى،
طغيانى كيمى، آچلارنك حاللرينى اويلاى، و آنلارنى قزغانه، قليبته
بايتاق پاكللك ايرشه، گناه و فسادقه رغبتى كيمى، عبادت و خير اتقه ميلى آرته.
شونلقدن الله تعالى، هر قايو دينده روزه نى يازغان و فرض قيلغان.
ديندن مقصود، تربيه و تهذيب اخلاق، بنده نى چن انسان، و حقيقى
كشى ايتو بولغانغه، يوقارغى، و آنلاردن باشقه فائده لر و حكمتلر
ايچون، الله تعالى هر دينده، اوزينه كوره روزه نى بر قاعده ضرورى
ايتكان.

شول روزه يولى برله گنه حسن تربيه و تهذيب اخلاق ممكن
بولادر. شول روزه برله گنه چن انسانلق، چن بنده لك و الله
يقينلىق يوللرى آچيلادر.

بنده، معبودى بولغان الله ايچون، يمك و ايچمك و وقتلارنى آرزغه
كيچوكدره، آرزغه آچلقنى، ريبنك رضالقى ايچون اختيار ايتيه، و قلى
غنه كيف و صفاسينى، معبودينك رضالقى ايچون فدا ايتيه.
مونه بو انسانيت، مونه بو چن بنده لك. مونه يمانلقدن و قباحندن
پرده، قيامت عذابندن و اوتدن پرده و قالقان.

بندە آزغنه انصاف ايتسون: بر دوستك ايچون مشقتلر كوتارمسن،
 ايپاق جفالار التزام ايتمسن. اللهنى معبود و رب تانيسن؛ ومع ذلك
 آنك رضالقي ايچون، اوزگگه فائده بولغان روزنى، آزغنه آچلقنى
 و قلامايسن.

بوني قدر سفاقت، نى قدر غفلت و جهالت! اسلامنى اختيار
 ايتدك، ياكه اختيار دعواسنده بولندك. آنك اركانندن بر ركتنى تاشلا-
 مسن، آنى ييمرمسن، اسلام بناسنى اوز اختيارك برله ويران قىلاسن،
 اسلامك قدرسىز، حكملرينك حرمتسىز بولمقىنه، بو اشك برله خدمت
 قىلاسن. نچوك مسلمانسن، نچوك انسانسن؟! ...

ملا عالمجان البارودى.

قرآن نى نيچون تاشلاغانلار؟

اسلامده ايك مقدس، ايك محترم، دينمзде يولباشچى قرآندير.
 بو قرآن ايك زور، ايك فائدهلى و عظمتلى كتابى در. قرآن و عظيئه
 اركان كشيلىر دنيادمو آخرتده مسعود بولاچقدر. الله تعالى حضرتلرى
 (لهم البشرى فى الحياة الدنيا وفى الآخرة لا تبديل لكلمات الله) ديب
 ايتدور. قرآن غه اينانغان بتون مسلمانلرنك ده اعتقادى شولايدور.
 رسول اكرم حضرتلرى نك هم بر نيچى و ايكنچى عصرلرده
 بولغان زور عالملرنك ايك كوب و عظلىرى قرآن دن بولا ايدى.

حتى جمعه خطبه لرنده قرآن آيتلى اوقوب، شونلر حقه
تفصيلات بيرلر ايدى. رسول الله صلى الله عليه وسلم نك بايتاق
جمعه لرد قرآن دن بعض سورلر نى اوقوب وعظ سويله وى بولا ايدى.
حضرت ابو بكر اوزينك عامل و اماملرينه «آداب و اخلاق نك
ايك عالي لرى قرآنده بولغان نرسه لردر. وعظ لرنى كو بره قرآن دن
سويله كز» ديور ايدى.

حضرت عمر ايسه قرآن وعظ لرينه دخى آرتوغراق اهميت
بيروب: «حسبنا كتاب الله» ديور هم اوزينك عامللرينه قرآن او-
گراتو، وعظ لرنى كو بره قرآن دن سويلاو حقه شدتلى تنبيه لر
فيلور ايدى.

اصحاب كرام حضرتارى نك كو بره وعظ لرى قرآن دن بو-
لديغى كى آنلارغه ايارگان زور عالملرنك وعظ لرى ده بايتاق
وقتلرغه قدر شول ره وشچه دوام ايتدى. حاضرگه چه چن بصيرتلى
عالملر شولاي ايتلر.

فقط اسلام نك غايه سندن يراق، سطحى فكرلى بعض عالملر كنه
قرآن آيتلرينه قوشوب ياكه برده قوشماينچه اوق بورونغى زمانده
بولغان بنى اسرائيل زاهدلرى نك عقل اشانماسلق قصه لرن سور-
يلى لر؛ حقيقتدن لذت آلماي، قصه و اكيه تلردن كنه لذت آلغان
بوذاتلر، خلقنى ده اوزلرى كى حقيقتدن يراق ايتارگه، اسرائيليات
و خرافاتدن غنه لذت آلورغه اوگره تهلر.

بزنك بو عصرمزده درست حديث كتابلرندن وعظ سويله و-
چيلر كورنگالسه ده، لکن، نيچوندر قرآن دن وعظ سويلاو چي
عالملر بيك آز. الله تعالى قرآن نى «اويلانو، عبرت لانو ايچون
ايندرهك» ديسه ده، بزلرده قرآن نى اويلاوغه هم اويلاوغه زور

اهمیت بیرلمی. مونه دیگان کشیلر مزده قرآن دن وعظ سویلامیلر.
 مترقی، مصالح اسمن آاورغه طرشوب یور و چیلر ده تجوید حکملرن
 نوز تودن، اوقوغان وقتده شول حکملرنی گنه رعایه دن اوتته آلمیلر.
 رمضانلر ده، عید و جمعه لر ده قرآن دن وعظ سویله وچی، الله-
 نك نصیحت و حکملرن الله نك اوز سوزی ایله طوغریدن طوغری
 خلق غه ایرشدر و ب، درست اسلام و قرآن روحی تاراتورغه
 اجتهاد ایتوچی ذاتلر آرامزده نه قدر بار ایکان؟ یوزگه نیچه دانه
 طوغری کیله ایکان؟ اوشبو رمضان آینده قرآن ختم ایتوچی بایتاق مسلمان-
 لار بولغانلر. شونلر ایچنده لفظن درست اوقورغه طرشقان کبی
 معناسون ده آکلاب اوقورغه طرشوچی نه قدر کشی بولدی ایکان؟
 بزنگ خلق قرآن نی غایت الوغ کور و ب، آنی حرمت ایتدکاری
 حالده، نیچون قرآنی بیلورگه و بیلدرگه طرشمیلر ایکان؟ اماملر
 و عالمرن قرآن ده بولغان علم و حکمت خزینه لرن خلق غه کو بره ک
 تاراتورغه نیچون اهمیت بیرمیلر ایکان؟ یخشی وعظ کتابلری کرک
 ابدی دینوچی، هم وعظ کتابلری کورساتوب مقاله یازوچی ذاتلر،
 بیچون اوشبو قرآن نی ده وعظ کتابی ایتوب تقدیم ایتمیلر ایکان؟
 وحسه اهل اسلامی باشلاب یولغه صالحان، درست روح بیرگان
 قرآن کریم بو زمانده «موعظه» بولورغه یاراقلی توگلمی؟ اوشبو قرآن
 کریم علما طرفندن جیولوب یازغان حدیث و اخلاق کتابلرندن
 فالده لیراق توگلمی ایکان؟ الله تعالی قرآن کریم ده (یا ایها الناس
 قد جاءکم موعظه من ربکم و شفاء لما فی الصدور، و هدی و رحمة
 للذمین قل بفضل الله و برحمته فبذلك فلیفرحوا، هو خیر مما یجمعون)
 و ب قرآن نك موعظه، امراض قلبیه که شفاء، هدایت و زور غنیمت،
 خلق نك اوزلری جیوب یازغانلرینه قاراغانده خیرلی رهک ایکانن

خبر بيمر در اما بزر ايسه، اوز مز جيوب يازغان نرسه لر يخشيراقي،
موعظه ايچون شونلر مناسبهك ديگان كبي هر وقت شونلرني غنه كوز
آلدنده توته مز.

قرآنني ايسه كو برك تور باشلرنده، زيارت اوستلرنده
لفظن اوقو بر له گنه قناعتانه مز. بوكيدشلمز ايله تعليمات قرآنيه دن
بايتاق يراق بولديغمز كبي، اوز مزده قرآن ايله فائده لنو هم فائده
لندروني تاشلاغانمز. پيغمبر مز (صلى الله عليه وسلم) حضرتلري
بزنگ اوستمرگه قارابده: (يارب ان قومي اتخذوا هذا القرآن مهجورا)
ديب سويله سه حقي بار. شهر شرف.

تربيه و تعليم.

مكتبلرده ايمان و اعتقاد اوقو.

الحمد لله مسلمانن ديه مز، ايتورگه بيك آنصات سوز شول
سوزني سويله و ايله چن مسلماننق تابلسه ايدى، اش بيك ييغال
بولور ايدى. بالالر غالباً آتا و آنالري ديننده بولالر (موني آظلا
تقان حديث شريفده بار.) مسلماننك بيلاسيده مسلمان بولا. اول
آتا و آناسندن شوني كوروب كفرن قورفتلوب تربيه اينلقلان
بولا. شونلقدن اول اسلاميتدن باشقهنى كوگلينه كيتورگده فورقا،
كوگلينك اسلام اعتقادلرينه اينانوى بارمى؟ آنى نيكشروب برده آرا
بلانمى. آندى سؤاللرني باشينه كيتر ماسكه طرشه «الحمد لله مسلمانن»
دى. مونه آنك ايمانى.

ايماننك توب ركنى تصديق (اينانو) در. تصديق ناهل ماسكه

ایماندہ تاملی. کوگلی اسلام اعتقاد لرینہ تمام اینانماسہ، مکث مرتبہ
«سلمانن» دیسہدہ چن مسلمان بولمی.

درست بز آدم لرنک کوگل لرن باروب قاری آلمادیغہ زدن، تلاری
بلہ مسلمانلق دعوی سی قیلو چیلرنی مسلمان صانیمز، بزگہ شولای
توشلی، بز موندہ معذورمز، بز کوگل تلن بلمیمز، بزگہ آنی آوز
لی ترجمہ قیلوب بیرہ، بز آنک ترجمہ سینہ فاراب حکم قیلہمز.
اما حقیقتدہ اش باشقہ چہرہ قی. حقیقت اول آوز تلینک یالغش ترجمہ
اواوینہ بردہ آلدانمی. اول کوگلنک آوز تلن بلہ. کوگلندہ ایمان بولما.
سہ نلی ایلہ نی قدر ایمان دعوی سی قیلسہدہ حقیقتہ اول مؤمن بولمی.
«اینانام» «کوگلم اینانا» اسلام اعتقاد لری بارده حق، دیب آوزینک
«سلمانلغہ آوزن اشاندر رغہ طرشسہدہ وہم شولای ایتوب آوزن
باشقہ آدم لرنی آلداب یورسہدہ، حقیقت ہمیشہ آلائی بولمی. اول
ایماندہ مؤمن بولمی. اینانام دیگان سوز ایلہ گنہ، یوق اینانونی بار
ایتوب بولمی.

کوگلگہ اسلام اعتقاد لرن اورناشدر و غہ مکتب و مدرسہ لرن
رور خدمت ایتہر گہ کرک، «موندہ اسلام اعتقاد لری شوشی، شوشیلای
دیب اینانماساک کافر بولاسک، ابدالآ بار نمو غدہ قالاسک» دیمک ہیج
ر ایمان اویرہ تو و کوگلگہ ایمان کرتو تو گل. ایمان آلائی قور.
قنو ایلہ بولا تورغان نرسہ تو گل. قور قنوب تلگہ کیترو بولسہ
بولور، آنسنہ اشانور غہ ممکن. لکن بوسی ایمان بولمی. اما کوگلنک
ایمانوندن عبارت بولغان ایمان، قور قنوب اصلا حاصل بولمی.
اسلام بالالرنینک هر قایوسینک تلندہ ایمان بار. ایندی موگلا
مکتب و مدرسہ لرنک طرشسہ سی یوق. مکتب و مدرسہ لرن، شول
اندہ کی ایمانی کوگلگہدہ نق اورناشدر و خدمت ایتہر گہ کرک.
دوہ آنلرنک وظیفہ سی.

تلده ايمان بولو، كو گلگه ايمان نوري كرتو گه زور نيگزدر،
 شوندن فائده، له نوب، اسلام اعتقادلرن دليل و فلسفه لري ايله سويله ب
 كو گلگه اور ناشدرو رغه كرك. اخلاق اسلاميه نك يوغالوي، كو گلنك
 اسلام اعتقادلرينه اينانوي كامل بولماودن كيله. كو گلده ايمان
 بولماغاج، اسلام نوري كو گلني ياقتر تماغاج، كو گلي قارانغولقده
 آداشوب قالالا. بخيال و خرافاتقه اشانو چان بولا. اسلامنك عالي
 تعليماتندن فائده كوره آلمى. موندن قوتيلو اوچون برگه يول
 بار. اولده اسلام بالالرينك مسلم كامل بولولر يدر. مكتب و مدرسه
 لر شول مسئله گه زور اهميت بيرو كرك.

تلده ايمان بولسه ده، كو گلده ايمان يوقلغن آگلانا تورغان
 بعض علامتار بولا. شونلرغه قاراغانده بزنك حالمز بيك سوينچلي
 كورلمى. بزنك كو گلمزده تصديق بولسه ايدى، دنيا بوزوب فتنه
 و فساد قوباروب يورماز ايدك. آدم مؤمن حالنده موندى زور
 بوزو قلقلرني قيلو احتمالي يوق

اخلاقمز شول درجه بوزولغان كه موگا، كو گلمزده ايمان
 نوري قالماغان ديمكدن باشقه سبب تابلمي. شول قدر بوزو قلقار
 سببلي، كيله چك عذابقه هم ايمانمز يوق بولورغه اوخشي. شوندىغنه اوبلارغه
 ممكن، شوشى فاني دنيا ده اوزمركه آرنغه برزيان كيلودنده نيندى قورقماز،
 ايبداشار ايله اور مانغه بار ديغمزده آرادن برمز: «زور پلان
 كوردم» ديب اچكهر يدن يوگروب چقسه، ايبله بكنه بارمزده قاچامز.
 بو نيك بولاي؟ «زيرا بز آنك سوزينه ايناندىق. آدم اوزينه كپار
 احتمالي بولغان زيباندىن هر وقت قاچادر. ايندى فتنه و فسادغه
 كيلساك؛ آنلرنك بزنى چاغاقچ آغوى، يلان آغوندىن كوب كور
 چليدر. اگر بزنك شوگا ايمانمز بولسه ايدى، اول بوزو قلقارغه
 هيچده توشماز ايدك.

شونلقدن پيغمبر مۇ: «لايزنى الزانى حين يزنى وهو مؤمن ولا يشرب الخمر حين يشرب وهو مؤمن ولا يسرق حين يسرق وهو مؤمن ولا يتهب نهبة يرفع الناس اليه فيها ابصارهم وهو مؤمن» ديمشدر. معناسى: «زنا قىلوچى مؤمن حالنده زنا قىلماز، ايسر تكچ اچوچى مؤمن حالنده اچماز، قاراق مؤمن حالنده اور-لاماز، و طالاوچى مؤمن حالنده كور له ته طالاما» ديمكدر. البته زنا و ايسر تكچنك دنيا داغى زيانلرينه، اورلاو و طالاولرنىڭده «يئت اجتماعيه نظاملرن بور وضمنند، اوزينه ده اير شه چك زيانلرينه، و بونلر اوستينه ده اخروى عذابلرينه ايمان كىترگان كشى، بو بوز و قلقلرنى قىلو احتمالى يوق. حضرت ابن عباس «توبه قىلسه دخى ايمانى قايتا» ديمشدر. زيرا موندى بوز و قلقلرنى قىلو ايمانى يوقلقنك علامتى بولغان ايدى. ايندى توبه قىلسه بوسى ايمان حاصل بولغاننك علامتى بولادى. موندى بوز و قلقلرنك زيانينه ايمان كىتر ديسه: قىلديغينه او كىتوب اخلاص ايله توبه قىلادى.

ايندى يوق ايماننى بار ساناب، شك و شبهه لرنى يوق ساناب، اوز اوزىڭنى آلداب، «ايمان كىتردم» سوزى، قورى نلگه كىتروب و روده نى خاصيت؟ مونك باشقەلر كوزنده ايمانلى كورلودن باشقە نى فائىدەسى بار. واقعدە ايمان بولماغاچ باشقەلر كوزنده گنه ايمانلى كورلوب يوروده نى معنى بار؟ اوزىڭنى ايماننىڭنى هر مادده دائم كىتروب تورورغە كرك. شك و شبهه لرنى اچنده بولساك هيچ ئوقۇسز علماغه مراجعت قىلورغە، شك و شبهه لرنى آرينوب چن ايمان حاصل ايتەرگه طر شورغە كرك. نادانلرنك هجو مندن اور فوب ايمانسىز عمر اوزدرمه. نادانلرنك اوزلرنده كوب مادده ايمان يوق. نيك آنلر غفلت قىلەر، ياشرن قىلەر. سىنك حالك

آنلر حالندن مئككـره ياخشى. عقللى عالملى سىنى مع الممنونىت قارشى آلورلر. طلب آر قاسنده چن ايمان حاصل ايتهرسك، وجدانك طنچلانور، واحوالك اصلاح قىلنور. اوزك كىبى كوپ آورولرغه شفا بولورسك. تننك رنجولرى بولغان كىبى كوپ گلنكده رنجولرى بار. «بور چن ياشرگان بولهر، رنجوون ياشرگان اولهر» دىگان بر مقال بار. كوگل رنجولرن ياشرسالك كوگلكنى ظلمت باصار، كوگل جانسز قالور. اهدنا الصراط المستقيم. قران غو بىرناسى پچاق قريه سنده امام خطيب: محمد حنفى مظفر.

عرب تلى هم معلقات عشر اصحابى.

باشى ۱۵ نچى سانده

شويله ۴۵: خنساءنك انكاسى، ايكى قرداشى قتل ايتولرى سببلى موسم حجده هودجینه رایه (فلاك - نه له م) تاغوب، اوزن ايلك زور مصيبت كور وچى حساب ايتوب: «انا اعظم العرب مصيبة» ديه بولمشدر. موگا ايرشكان مصيبت بدر واقعه سنده هند بنت عتبه ۴۵. ايرشوب (۱) اولده: «انا اعظم العرب مصيبة» ديب يورى باشلاغان. خنساءنك واقعهسى مذكوره هندگه ايرشكاج خنساء كىبى هودجینه نه له م تاغوب «عكاظ» ده موسم گه حاضر بولغانده: «مينم توه مى خنساءنك توه سينه ياقن ايتوگن» ديمش. ايكيسى بر گه قاوشوب حال احوال صور اشكاج هم باشرينه ايرشكان مصيبتلرنى بر بر سببه سويله شكاج شعرلر، نثرلر بلهن معاظله ايتوشكانلر (۲)

(۱) انكاسى، عى، قرداشى اوترلمشدر.

(۲) الاغانى ۳۵ ج ۴.

عامه ناس آراسنده بولغان بو اشئك، شاعرلر آراسنده بولوی طبیعی در . مفاخره جمله سندن مشهوری: بر طرفده عامر، لید، اعشی، ایکنچی طرفده علقمه، حطیه، بنی احوص دن بر نیچه یگت اشتراك بوب، زماننده زور غوغاء - تاوش کوتار لوگه سبب بولغان مفاخره در .

دخی عربلرنك بر عادتلری: هر كم اوز طائفه و قبيله سنده بولغان شاعرلرنك سانلرین کو بایته سی کیلوب، ایك توبان طبقه دن بولغان شاعرلرنیده کوتار ورگه طرشوایدی. بو توغریده «مسجد حرام» ده، «مر بن ابی ربیعہ بله ن فضل بن عباس اللهبی آراسنده بولغان مازعه مشهور در (۱). اما اسلام ظهورندن صوگ بورغی عادتلردن بولغان نسب، قبيله تعصبی بتوب مهاجرلر بله ن انصار آراسنده مفاخره باشلانغان (۲)

شاعرلرنك مرتبه لری

عربلر قاشنده، بیک صوغشوچان قوم بولدقلارندن، قائد (قوماندان) برله خطیبنك درجه لری بیک یوغاری ایدی. چونکه قومنك، یاخود بر قبيله نك غالب کیلوی غالباً قائدنك سیاستده یارندن کیله در. خطیب ایسه فصیح بولغان خطبه سی، اوتکن بولغان جمله لری بله ن یاشلرگه، عموماً خلقغه تأثیر ایتوب، آلارنی صوغشقه نصریض ایتده، جرئتلی بولغان عسکرنك حصولینه سبب بولادر. (ان من البیان لسحرًا).

اما شاعرلرنك مرتبه سی قائد بله ن خطیبکه قاراغانداده عالی

(۱) الاغانی ۸ ج ۱۵.

(۲) الاغانی ۱۱۳ ج ۱۵.

ایدی. زیرا اوتکاند، سویله دکمزچه اگر شعر چن شاعر طرفندن
انشاد ایتولسه آنک تأثیری خطبه تأثیری کییگنه بولمیدر.
دخی شاعر آلارنک عرضلرین ساقلاوچی، اثرلرین، ناملرین
قالدروچی، خبرلرین کوچروچی، هم آنک سوزلری عموم خلق
سوزی، تلهگی اعتبار ایتله ایدی.

شونک سبیلی بر قبیلهدن شاعر يتوشسه شادلانالر، هر تورلی
اوین قوراللری کیتروب بیک طنطنه لی روشده مجلسلر یاصیلر،
باشقه قبیلهر بولارنی تبریک ایتلر ایدی.
آلار شاعرلر نیگنه احترام ایتماينچه، بلکه اوزلرینک نفوسلرینه
تأثیر ایتکان شعرلر نیده احترام ایتلر ایدی.

«کعبه الله» غه آصولغان، یابشدر لغان «معلقات» شوندی شعرلر
جمله سندندر (۱).

آخری بار

مدرسه محمدیه معلملرندن: زکی اورازابی

تنازع بقا

نزاع محمود. نزاع مذموم.

انسانلرک اجتماعی حیاتلرنده بر برسینه مزاحمه (قصانلق) قیلولرینه
تاوشسز طنسرغنه بر برینک اشلرینه آياق چالورغه طریشولرینه
تنازع بقا دیب ایتلر. بوروشدهگی تنازع، طبیعی حاللردن یعنی حیات،
دائمی بر منازعه دن عبارت دیلر. انسانلر آراسنده غی قوری تالاش

په قهرش لر، تنازع بقادن صانالمای، بلکه اخلافسزلق انسانیتسزلك اثری بولغان عوارضدن سانالادر.

په ممبرلر گه بشقه الگرگی زمانلردهغی انسانلر بدویت حالنده، حیوانلر چه اور مانلر چوقرلر کبی عمرانسز اور نلرده تارقاو ترکلك ایدوب، برنیقدر زمانلردن صوگ بر، برسی برله جیولوب قریه لر شهرلر توزوب مدنی معیشت قیلورغه باشلادقلری، تاریخی اثرلردن معلومدر. بوروشده اجتماعی معیشت گه باشلاب کرولری حیوانلرنک ضررلرندن ساقلانور ایچون بولووی مذنون ایسه ده لکن عمران واجتماع غه انساندهغی طبیعی میل، مدنیت یولینه کرولرینه سبب بولماقی ظاهر رکدر. انسانی مدنی الطبع، حیوان اجتماعی دیب ایتلر.

انسانلرنک اجتماعی معیشتلری برله برگه تنازع بقا مسئله سیده میدانغه چقدی. بو تنازع سببلی بر برسینی رنجتماسنلر، خیانت و ظلم ایدشماسنلر ایچون اجتماعی نظام و قانون ده حاجت بولدی. انسانلرنک مصلحت و منفعت لرنده تنازع لری طبیعی بولغان کبی نظام و قانون ده انسانلرنک طبیعی حاجتلرندن ایدی. نظام سایه سنده انسانلرنک هربری اوزینک قوت و استعدادنچه اش کوره، بشقه سینک غدر و ظلمندن امین بولوب حریت و راحتک اوزره ترکلك قیلا آادر. نظام سایه سنده تنازع لری مشروع و طبیعی چیکدن چقمیدر.

تنازع: سوداگیر، هنرچی، ایکنچی و ملا کبی هر صنف افرادی آراسنده بولادر. مثلا بر سوداگیر ایکنچی سینک سودا سینه بالطبع مزاحمه قیلا، اوزینک مالینی آنوقندن آرتوق یخشی و اوستون فیلورغه طریشه، غزیته لرده مالینی ماقتاب اعلانلر باصدر و ب تاراتوب مشتریلر نی اوزینه تارتورغه اجتهاد ایته. تنازع نك بودر جه سی درست، محمود (ماقتاولی) بولادر. اگر بر سوداگیر بو چیکدن چغوب،

ايكنچى سينك مالن يمانلاب اوز مالن اوستون قىلور غه ماتاشسه،
 تورلى مكر و دسيسه لر بر له رقيبى نك مشتريلر ن تاراتور غه، اعتبار ن
 جويالتور غه تورلى حيله لر قورر غه كر شسه بور و شلى تنازع، غدر
 و ظلم بولغانلقدن مذموم و حرام بولادر. موندای نچار لغه كر يشو چى
 نظام قاشن، قاتى جزا غه مستحق بولغان كى، عقلى مدنى انسانلر
 قاشنده ده ايك دون ايك نچار و آلچاق كشي لر دن حسابلانادر، آيك
 بر له معامله قىلور غه هر كم چير كه نير دای بر تو به ناككه توشه در.
 تنازع بقانك هر ماده سنده شونداى ايكى تورلى تنازع بولادر.
 بر نچيسى: كشى اوز ينك اشينى يخشى پخته باشقه لر نقتدن اوستون
 قىلور غه طر يشو، بونسى هر كم گه در ست بولغان شريف تنازع در.
 ايكنچى سى: اوزى كشى توسلى اش قىلو دن عاجز بولوبده، بشقه لر نك
 اشينى بلچر اتور غه طر يشو در. بونسى شرعا و عقلا قبيح و حرام بولغان
 تنازع بولادر. بو ايسه اش باشقار و دن عاجز بولغان ايك دنى ايك
 خسيس كشي لر نك گنه اشيدر.

افكار عامه، كشي لر نك كشي لر گه ادب بير ولرى. عمران و اجتماعده گى
 تنازعده انسانلر نك بر برسینه مكر و غدر لر ندن منع قىلو، هر كمنك
 حقوقن ساقلاوده نظام و قانون زور قوت بولغانى كى؛ افكار عامه
 جماعت فكرى ده (فكرلى بولسه لر) مكر و غدر لر نى دفع قىلو ده قوتلى
 عامل بولادر. مكر و غدر عادتده، رقيب لر بر له برابر اش قىلو دن
 يار يشو دن عاجز بولغانلر نك غنه قوراللى بولا. آنلر اش ميداننده
 عاجز قالغاچ شونداى حيله خيانت كى آلچاقلق تو به نك لر گه توشه لر،
 جمعيت ايچنده موندای عاجز لر ضعيفلر بولوب تورغانده مكر
 و غدر عمر انك لوازمندن سانالادر.

يوقار يده ايتولگانچه نظام و قانون، مكر و غدر ايه لر ينه قاي

چهارلر تعيين ايتدكندن، بوزلردن ساقلانونك بونچى چارهسى نظام بولادر. نظامدن ده اثر ليرەك، نظام جزاسندن ده آرتوق جزا بيرە تۇرغان قوت ايسە، جماعت قوتى، جماعت فكري (افكار عامە) بولورغە تيوش. شونك ايجون «انسانلرغە انسانلر كىبى ادب بونچى بولماس» ديگانلر. يوقاريدەغى مثال كىبى جمعيت ايجندە عدالتكە خلاف بر حادئە ظاهر بولغاندە، جماعتنك بو خصوصدەغى فكري، ادب و مدنيتدەگى درجەلرينك ميزانى، آرارلرندە بزوقلقنك ضعيف ياكە كوچلى بولونينك دليلى بولادر. ادبىي مدنيتلى ملنلر، عدالت و نظامغە خلاف مونداین حادئە ايهلرینی آرارلردن چغارالر، آنلر برلە معاملە قیلودن ساقلانالر. شول سببیدن، تنازعنك مشروع بېگندن چغوب مکر و ظلمغە کرشکان آلچاقلر، مونداین فكري ادبىي جماعتنك كوزندن تشوب جنسداشلری قاشندە خوار حقیر بولوب قالالر. افکار عامەسى سلامت بولغان جماعت ايجندە، نظامغە خلاف حرکت سببلى خوارلقغە توשמک داهیهسى قطعى بولغانلقدن، بو حال جماعت افرادینك ادبىي معاملەلرینه ايك اثرلى عامل بولادر. بو جماعتدە خیر قوتى شر قوتینه غالب بولونینه، بو حال ايك درست دلیل بولادر.

اگر بر جماعت مونداین نچارلقدن كوز يومسە، فكلرلى بو كىبى نظام و عدالتكە خلاف اشارگە انكار ایتماسە، ضعيفلك ياكە اعتبار سزلق لرندن بو تورلى نچارلق ايهلرندن كىسلماي همیشه معاملە قیلوب تورسەلر موندای جماعت ايجندە بزوقلق غلبە تابوب شر قوتى خیر قوتینه غالب (اوستون) بولغان بولادر. مونداین جماعتنك افکار عامەسى يوقلغندن ياكە سلامت بولماقدن، بشقە ملنلر آراسندە ترقى قیلووی امیدلى بولمیدر.

عدالتی حفظده افکار عامه نك سلامتگی اوستون بولوب تورمافی
 انسانلرغه ادب بیروده برنچی واسطه بولادر، ملت نك افرادلر نك
 ادبی شجاعتلری بو مقیاس برله اولچه نه در. یعنی قایسی ملت، فسادچیلر نك
 فور قمای آنلرغه یاقتی یوز کور ستمای، بزوقلغغه قارشى تورا
 آلسه لر شول ملتده شجاعة ادبیه کامل بولغان بولادر. خصوصاً
 فسادچیلر نك (بز بو اشدن پاك) ديب يالغانلرینه آلدانماغانده،
 چونکه تاریخ امدده هیچ بر کم نك بزوق اشى برله اقرار قیلووی
 ذکر ایدلمگان.

م. ن. ت.

مفتيک مسئله سی حقنده قران مسلمانلر نك مجلسی: [پرنافول]

ایول ۱۲ نده «بلغار» زالنده مفتيک مسئله سی حقنده مذاکره
 ایتار ایچون هر محله نك اماملری ایله هر محله دن صایلانغان
 وکیللر نك مجلسی بولدی.

مجلس آچلودن الك مأموریت طرفندن بیرلگان ۲نچی چاصت
 پرستی نك معاونی اماملردن و محله وکیللر نك باشقه کمسه لر نك بو
 مجلسده حاضر بولماولرینی طلب ایتدی آندن صوگره «بولدز» غزینه
 سینک وکیلی مجلس گه رخصت آلوچیلر نك بری بولغان آخوند
 حسام الدین حضرتکده خطابا: بز بو مجلسکده اشتراك ایته آلمه
 ونی؟ دیدکده آخوند آغا جوابده: «مجلسکده رخصت، اماملر ایله
 محله وکیللر نك جیولوینه دیوب گنه بیرلگان. شونلقدن باشقه کشار
 اشتراك ایته آلمی لار. لکن سز غزیته وکیللری مخبر صفتی ایله حاضر
 بولا آلامز» دیدی.

آندن سوڭ مذکور «يولدز» وکيلي: سوز سويلى آلمغانده
 رنك بونده تور وومزنك اهميتى يوق، بز بو مجلسنك قرار لر ينى
 «وم قزان خلقى نك فکرى ديوب تانوميمز هم بو مجلسنك حسابنى
 طبوعانده نشر» ايتيميز ديوب اوزى و باشقه بعضلرى چغوب کيتديلر.
 سوڭره مجلس آچلوب رئيس لک گه عالم جان حضرت عليف آگا.
 مينا لک گه کشف حضرت ترجمانى و سرکاتب لک گه صادق حضرت ايما.
 وفوف صايلا نديلر، اولاپادشاهمز حضرت نلرينك وعائله محترمه سينک سلا.
 ناکينه و عسکر لر مزنك غلبه و مظفر يتينه دعاء قيلندى. آندن سوڭره ظريف
 حضرت امير خانف طرفندن قرآن او قلوب، مرحوم مفتى محمد يار
 اطائف جنابلرينك روحينه دعاء قيلندى.

ايکنچى مسئله، ياکا مفتى تعيينى حقه ده قزان مسلمانلرى اسمندن
 حکومت که مراجعت ايتو مسئله سى مذاکره قيلنوب، بو تو غروده
 داخله ناظرينه «ياکا مفتى تعيين ايتکانده مسلمانلر نك بو حقه ده غي
 ناکارى اعتبارغه آلنسون ايدى» مضموننده تيليگرام بيررگه قرار
 ايدلدى هم بو تيليگرامنى ترتيب ايتوب يرو عالمجان حضرت
 ار ودى، ملا صادق الايمانقولى، ملا کشف ترجمانى هم بدرالدين
 آباناييف و اسماعيل او تاميشف لرگه تابشردى.

آندن سوڭره مفتى بولاچق کيمسه نينداى صفتده بولورغه
 روشلکى مسئله سى مذاکره گه قويلوب بو حقه ده مجلس نك رئيسى
 اوشبو مضموننده نطق سويلادى: مفتى مسلمانلار نك روحانى باش
 رايسارى دينلرينى حمايه ايچون اشانچلى ناظرلرى، و حکومت برله
 ايهلى آرا ده ايك الو غواسطه لر يدر، بناء عليه مسلمانلر ايچون مفتيلک
 مسئله سى ايك اهميتلى مسئله در.

حاضرده الکی مفتيمز محمد يار سلطانف حضرتلرى وفات بولدى
 الله آکا رحمت ايتکان بولسون. ايندى بز مفتيسز قالدق مفتى کرک.

مفتی خصوصندہ خلق آرا ایکی تورلی فکر بار. بر جماعه مفتی میرزاالاردن (روسچہ یخشی اوقوغان روس مکتبلی تریه سینی یخشی آغان) کشی بولوی مناسب دیلر. بو فکرده یولسز تیوشسز فکر دگل، بو طائفه دوخاونوی صوبرانیه نك كوب اشلری روس تلیه و حکومت نظامینه تعلق ایته: ملتک بایتاق اشلری مفتینک واسطه لقی برله اوکالمق، بایتاق حاجتلی آنگ همت واجتهادی برله فعلیتکه چیقماق ممکن بولا. شونلقدن روسچه سی بیک یخشی بولمق تیوش دیلر.

علمادن بولمق تیوش دیگان گروه: مفتی بتون علما و ائمه نك باشلی. آنلارنک همه دینی حرکاتلرینه باقوب تورغوجی، یخشی امتحانلری برله یخشی اماملار و مدرسار یوشدررگه تروشوجی هم مکتب مدرسه اشلرینه آنلارنک دینی و ملی روشده صلاح و ترقیلرینه غیرت ایدرگه تیوشلی، خلق آراسنده اخلاق توزکلکی و بوزقلقی بابلرنده اماملر آرقیلی تاثیر یور تورلک، خلق آرا واقع بولا تورغان مسائل دینیده قاضیلر نك فکرلرینه گنه تابع بولما بیچه اشنی اوزی آکلاب اشلر لک و اشلاتورلک، و خلق آنگ دینییه و امانتینه تمام اشانورلق بولورغه تیوشدر. نظامی اشلرنی یخشی کاتبلی ایله حسن درایتی سببلی کوندرمک ممکندر ایک اهمیتلی طرف دین طرفی دیلر.

اشبو غایه لر ایچوند، ابی پادشاه (ایکاتیرینا ایکنچی حضر نلری) مسلمانلر ایچون گرکسنوب دوخاونوی صوبرانیه آچقاندده بو سببلرنی دقتینه آغان، خلق آرا اعتبارلی عالم کمسنه نی مفتی نصیب ایتمکان، شول سایه ده مسلمانلر نك دینی اشلری یخشیغنه ترتیبده کلکان.

روسیه مسلمانلری صوکفی ایکی مفتیلک وقتنده مفتینک علمادن

بولمقینی بیک تیلا دیلر آنلارنک دین جهتیچه نادان بولولارندن کوب
 ریانلر تجریبه ایتدیلر. اون ایکی یلر الک داخلیه نظارتینه تورلی
 شهرلردن بیر لکان یوزلهب عریضه لر نده اوشبو تیلاکلرینی ده ذکر
 ایتدیلر و هم ۱۹۰۵ سنه ده داخلیه ناظرینک اذنی برله مفتی نظارتنده
 ارفاده بتون روسیه شهرلردن آخوندلر الوغ مدرسلر جیولوب
 بولغان مشورتلر نده ده مفتی نک علمادن بولمقینه قرار ویردیلر و شول
 یلرده داخلیه ناظری اسطالیپین رخصتی برله بولغان نیژنی ده گی
 بتون روسیه مسلمانلرینک سیزدلر نده ده اوشبوروشلی قرار ویرلدی.
 و هم اوتکان ۱۹۱۴ سنه ده پیتر اغر اده مسلمان فراقسیاسی نظارتنده غی
 افقاز و قریم و ایچکی روسیه مسلمانلرینک رسمی مجلسلر نده ده
 مفتینک دین علماسندن بولمقینه قرار ویر لکان ایدی.

ایندی ملتینک (علما و میر زالار و سائرلر نک) نچه یلردن بیرو
 فکر و تجریبه برله ساقلاب کلکان رسمی قرارلرینی قران علماسی
 احترام ایته، آنی بوزارغه یول تابمای، عقل و برهان جهتلر نچه ده
 معقول کوره، شونلقدن غزته لرده شول فکر نک درستلکینی شول
 فکر بوینیچه حرکت ایدر گه تیوشلی ایدکینی بیان ایتدیلر و الکیگی
 قرارلرینی بتون روسیه مسلمانلرینک خاطر لرینه تشورونی ایستادیلر.
 قران علماسینک بو فکریده بولولاری اوزلرینه مقتیلک ایستادکلرندن
 و گل، قایدن بولسه ده صلاحیتلی، بلچرانماغان، دینی تهملر آستینه
 کارمگان دین قایغولی عقلی و تدبیرلی احوال زمان و عالمدن آگاه
 عالم بولسه آنلار راضیلردر. ایندی جماعت ایکی طرفده بولغان
 دایملارنی و تاریخی حاللرنی سزگه عرض ایتدم اوزگز او یلاشگز
 بر طرفه قرار ویرگز. سوگزه ملا عبدالله امیرخانف: «مفتی نیندای
 سفیدن بولورغه تیوشلگی حقنده مذاکره ایتونی بن آرتق تابامن چونکه
 بو مسئله حقنده بوندای بر شهرده گی کچکنه گنه مجلسده توگل، بلکه بتون

روسىيە مۇسۇلمانلارنىڭ وكىللىرى اشتراك ايتكان رىسمى اسىيز دىلر مۇزدە مفتى دىن علما سىندن بولورغە تيوش دىيۇب قىطعى صورقندە قرار بىرلگان . اول قرار لىر حكومت دائىرەلر يىنەدە ايرىشكان و آنلر بىزنىڭ اىچون مقدس صانالورغە تيوش . بىز تورلى اورنلردەغى واق جەولشلىردە آنى بوزا آلەيمىز ، بوزامىز ايكان باشقىلر قاشىندە اوزمىزنىڭ توبسىزلىكىمىزنى كورساتوب مسخرەگنە بولوب قالماچامىز » دىدى .

آندىن سوڭ صادق عليكايف اوشبو مضموندا سوپلادى : بىزنى محله مەز خلقى اوشبو مجلسكە اشتراك ايتو اىچون وكىل قىلدىلر هم اوزلرىنىڭ فىكرلىرى مفتى دىن عالمرىدىن بولو تيوش ايكانلگىن بو مجلسكە اعلام قىلورغە قوشىدىلر . مەنم خىصوصى اوز فىكرىم مفتى علما دىندىن ، عاقل و دىيانت صاحىبى كىمىسە بولورغە تيوش .

عليكايف سوزىنە قوشلوب باشقىە محله لىرنىڭ وكىللىرى هم اوزلرىنى وكىل ايتوب يبارگان محله نىڭ فىكرى مفتى علما دىندىن بولورغە تيوشلىكى ايدىكن عرض قىلدىلر .

سوڭرە صادق ملا ايمانقوف بو مضموندا سوپىلەدى : ايمپراطرىتسە ۲۰ نچى ايكاترىنا دوخاۋنى سو براىيەنى مۇسۇلمانلارنىڭ دىنى اشلىرن ادارە ايتو اىچون دىنى بىر محكمە ايتوب تاسىس قىلغان هم آنىڭ باشىنە مفتى ايتوب شول وقتنىڭ آطاقلى عالمرىدىن بولغان كىمىسەنى نىصب ايتكان . اول وقتدە البتە بو دىنى ادارەنىڭ رىياسىتىنە دىندىن ھىچ بىر خىبرى بولمىغان كىمىسەلر نىصب ايتلورلر دىب ھىچ كىم اويلا ماغاندىر اولغى مفتى دن سوڭ ايكىنچى مفتى هم آندىن سوڭغى مفتى ھەر قايسى دىن عالمرىدىن بولغانلر . آندىن سوڭغىنە حكومت طرفىدىن علما دىندىن بولماغان مىرزا تىغكىلىف مفتى نىصب ايتلگان . البتە بو اش مۇسۇلمانلارنىڭ راضىلىقلىرى و آنلارنىڭ كىڭاشلىرى ايلە بولمىغان ، مۇسۇلمانلار بواشنى مۇتلوب بولماغان بىراش دىب تلىقى ايتكانلر . شونىڭ اىچون

بن، بونو بتده مفتی ضیالی صنفندن بولورغہ، لکن اوفادہ کورساتلگان
 بعض آدملر کبی تورکیچہ دہ معلوماتی بولمغان لردن توگل، بلکہ
 علوم دینیہ دن خبردار بولغان ضیالی کشی بولورغہ تیوش دیمن،
 آندن صوگ ملا کشف ترجمانی اشبو مضمونده سویله دی،
 مفتی ننگ روسچہ معلوماتلی، مملکت نظاملرینی کامل بله تورغان
 اداره و روحانیہ ننگ حقوق و نظاملری حقندہ مینیستر لر ایله سویله شور
 لك بولورغہ تیوشلگی، اوتکان یل پیتراغراد اسیزدنده هم عرض
 قیلندی. بن اول توغروده سوز اوزاتماينچه، فقط شول فکرگه قارشى
 قفقاز و کیلیرینک (دوما چلینلرینک) بیرگان جو ابلرینی نقل ایله اکتفا
 ایتہ من. آنلر ایتہ لر: «دو خاونوی صوبر انیه ننگ حقوقلرینی کیگاینو
 مسلمان لرنک دینی و روحانی اشلری حقندہ نظام لایحه لری توزو
 بونلر هیچ بری مفتی وظیفه سی توگل بلکہ اول اشلر، بز دیپوتاتلر
 وظیفه سیدر. چونکه حاضر بزده زاقون توزی تورغان مؤسسہ
 (غ. دوما) بار هر بر نظام شوندن چغا آگا نظام لایحه لری کرنوب
 اوتکاررگه طرشو بزنگ وظیفه مز. اما مفتی ننگ وظیفه سی توزلگان
 نظام بوینچه قول آستنده فی مسلمانلرنک دینی و روحانی اشلرینی
 اداره قیلودر. بونک ایچون اول بیگرك مسلمانلرنک روحینه یقین
 و آنلرنک اچلرندن چقغان دین عالمی بولورغہ تیوش». بو
 توغروده اوز فکرم: مفتی علوم دینیہ دہ کمالتی اوستینه روسچہ و نظام
 بلوی دہ کامل بولسه البته یخشی بولور ایدی. لکن ایکی طرفنک
 بزنده کیمچیلک که راضی بولورغہ مجبور بولدقمزدن، بن علوم
 دینیہ جهتندگی نقصان غه قاراغانده روسچہ بلوده گی نقصان ننگ ضرری
 بیگلرک بولور دیمن.

دخی بو توغروده بر نیچه کمسہ طرفندن قصقه چه سویله نگاندن

صوڭ بومسئله تاوشغە قويلوب اوشبو روشچە فرار بىرلدى:
 ۱. دىندار، تدبىرلى، عقللى، عالم دىنى بولوب، اخلاق جەتلر نچە
 ۲. نفسى ايچون گنە حركت ايتماينچە ملت و دىن فائده سینه چن
 ۳. وڭلى ايله خدمت ايتارلك بولورغە تيوش. آندن صوڭره اشبو
 ۴. ۱. مسئله سى توغرىسندە باشقە شهر مسلمانلرى ايله خبرلە شو هم
 ۵. باشقە اشلرنى اداره ايتو ايچون توبانده مذکور كمسه لردن مركب
 ۶. ۱. انتخاب ايدلدى: ملا عالمجان علييف، ملا كشاف ترجمانف،
 ۷. ملا صادق ايمانقولف، ملا عبدالله آپاناييف، صادق عليكاييف، علم
 ۸. ۱. ابراهيم يحيى، سيدگراى آلکين، وليدخان تاناچف، صدرى
 ۹. ۱. صودف.

رئيس: ملا عالمجان البارودى

سرکاتب: ملا صادق الايمانقولى

متمو ۴۵:

شربى تارىخندن:

۱. اوت، تركلك ايچون ايك لازم بر نرسه بولغانغە، آنى ايك
 ۲. ۱. زمانلاردن بىرلى تورليچە حاصل ايتەرگە طرشقانلار. ايك
 ۳. ۱. اوت، قورى آغاچلارنى بر برسینه اشقو برله طابلمان.
 ۴. ۱. جافماق تاشين قورچغە صوغوب اوت چغارو قرون وسطى ده.
 ۵. ۱. كشف ايدلگان.)

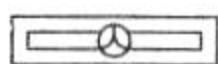
۱. ۱. بواصوللر برله اوت چغارونك صوڭ درجده اوڭغايىزلغى

انسانلارنى ايكنچى يول ازىرگە مجبور اينكان، و حاضرگى شىرپى
برله اوت چغارو كشف اينلگان.

ايك الككى شىرپى، باشينه بر الوش كو كرت، ۳ الوش بىر تا.
يتووى توز قويلغان بر چرادن عبارت بولغان. بو چرانى كوفاراض
مايى نه (حامض كبرىت *Сърная кислота*) مانغاچ قابنوب كىتكان
لكن كوفاراض مايى استعمال ايتونك غايت خطرەلى بولمقى،
بو اوصولنك ده تاشلانووينه سبب بولغان.

موندن صوك فوسفورلى شىرپىلار تارالا باشلاغان. لكن بو
شىرپىلارنى اشله و چيلرنك آغز خسته لكرگە مبتلا بولولارى سببى،
بيك كوب مملكتلرده موندى شىرپىلارنى اشله وده منع ايتلگان.

صوگغه طابا، زهرسز و بناء عليه اشچىلر ايچون فورقنچىسز
قرل فوسفور كشف ايدلگاچ فوسفورلى شىرپىلار ياگادن رواج تابقان،
لكن قرل فوسفورنگد، آز بولسه ده، ضررى يوق توكل
شونك ايچون حاضرگى كىمياگىرلر، اوزى زهرسز بولوبده تىز
قابنا تورغان شىرپىلار از لىلر. الله موفق ايتسه ايدى.

۱۸۲۶ نومر «وقت» دن.

مسجد، مكتب و مدرسه لرگه زكات بىروده تمليك شرط توكلدر،
چونكه جناب حق «فى سبيل الله» ديو فاء ظرفيت ايله كىتروپ
دين يوللرى بولغان مكتب و مدرسه كىلرنى زكات صوندولى
ايتمشدر. نتاككه صوندوقغه پاره گنى صالدفده تمليك ايتلمه گان كىك
خدا يولینه بىرگان زكات ده طوغرىدن طوغرى خدا تعينله گان

زكات صوتوغىنە سالنورغە مەكتەر . ايكنچى تورلى تەبىر ايتكاندە .
 زكات بو حالده توغرى الله قولينه بيرلە ديمكەر . ايمدى صدقەنى
 الله صوتوغىنە ، الله قولينه بير و خير ليمى ، ياكە فير ماسنى آلو .
 شدرغان بر خائن گە و ياخود غير مشروع اورنغە صرف اينە چك بر
 فربەسز گە بير و خير ليمى ؟ بونى هر كم اوزى اويلا ب حكماً ايتەر گە
 نيو شدر .

بو آى مقدس رمضان آيدەر . عادتلرى بوينچە بايلرمز زكات
 تارنى شول آيدە بيرەر . شونلقدن حاضر مقدس دين يور طلرى
 بولغان جامع لر ، مکتب لر و مدرسە لر گە بيرر گە تيو شليمز . چونكە
 مکتب لر ، مدرسە لر صوكت در جەدە محتاج لر . اول احتياجلرنك مادی
 ھەنى اوتەو حاضر دە بزنگ وظيفە مزدر .

روسىە مەلكتندە ميلونلرغە خوجە مگدن زيادە بايلىق ايه لر مز
 بار ايكان ، شريعت قوشقانچە زكاتلرىن مکتب مدرسە لر گە بيرسەر
 باينە ۲۵ ميلون سرمايه حاصل بولا ديمكەر . ايشتە بو تقدیر دە علم
 يور طلرمز ، مکتب و مدرسە لر مز حقیقە قدسیتلرىنى آرتدراچقۇر ،
 ھەر حاضرنگ روحینە مناسب تربیە خانە بولاچقۇر . مسلمان
 برداشلرمز ھېچ بولماسە اونغە يلقە شول يولنى طوتوب زكات
 تارین خدا يولینە صرف ایتسەر دە . ۲۵۰ ميلون مبلغ حاصل بولور
 و بتون فقیرلر و مسکینلر الله بيوروغن اوگرە نورلر . اسلام دنیاسى
 بادانلق بلاسندن ، فقيرلك ردالتندن قوتلور . «انما الصدقات للفقراء
 و المساكين» سرلرينە موافقت ايتلوب اللهنگ مشروع ایتمش عالی
 مفسدلرى دە ادا قیلغان بولور ایدی .

۱۲ نچى اييولده «بلغار» زالنده مفتيلىك مسئلهسى
 حقنده جيولغان قزان مسلمانلارندن داخله ناظرينه
 بىر لىگان تىليغرام.
 داخله ناظرى حضور عاليارينه.

اشبو اييولنىڭ ۱۲ سنده قزان مسلمانلارى، پادشاه اعليحضرتلرى
 و عائله محترمه سىنىڭ سلامتىگىنە هم روس قورالنىڭ دشمانى اوستينه
 غالب بولووينە خىر دعا قىلوب، متوفى اورنبورغ مفتيسى لوازىمىنە
 كانديدات تعيين ايتكانده كوب مىليونلى مسلمانلار نڭده تلهگان كانديد
 اتلارن اعتبارغە آلو وگزنى هم مسلمانلار ايچون موندائىن بيوك اورنى
 اشغال ايتوگە مستحق بولغان دانلارنى كورسە توگە بىر مسلمانلارغە
 رخصت بىر و وگزنى سىز رفعتلورلردن تواضعلك اوزره اوتنورگە
 تەگانلكرىنى بلدر دىلر.

جيولو چيلرنىڭ وكىلى: ملا عالمجان علييف

يخشى حرف.

«ملت» مطبعه سنده حاضرگى مستأجر و مديرى خطاط محمد افندى
 ادريسى طرفندن قىولغان و بالفعل ميدانغە قويلغان ۴۱ نچى حرف
 منظور مز بولدى. حسن خط قاعده لرينه موافق و حسن منظره اسبابىنى
 شامل اولدقى كىيى طبع ايچون اقتصاد جهتينده مناسبدر. قزان
 مطبعه لرى آقرىنلاب بولسەده تحسین حروف بابلارنده دقتلر بىنى
 آرتدره بار مقلرى بىك مرغوب ايدى. بناء عليه محمد افندىنى او
 خدمتى ايله لايىق تبريك كورمز.

ملا عالمجان بن محمدجان البارودى